

In verwarde staat

In verwarde staat

Kritiek op een politiek van normaliteit

Karlijn Roex

Schrijver: Karlijn Roex

Coverontwerp: Koenraad Marinus van Lier

Redactie: Wouter Kusters

ISBN: 9789465543383

© Karlijn Roex

Copyright voorwoord © 2019 Trudy de Hue

Inhoud

<i>Voorwoord – Trudy de Hue</i>	7
1. Inleiding	11
1.1 Een weggedrukt perspectief op de macht	11
1.2 De politiek van normaliteit: als jouw vrijheid tot maatschappelijk probleem wordt	18
1.3 Van sociologe die schrijft voor de onderdrukten naar onderdrukte die sociologe is	25
1.4 Mijn onderzoek	35
1.5 De opzet van het boek	36
2. Een agressieve politiek van normaliteit	42
2.1 Een aanval in de kern	42
2.2 Een onderbelichte strijd	47
2.3 Onrustige rode lijnen achter een ‘rustige’ orde	52
2.4 Terugkeren naar de oude wereld is niet mogelijk	68
2.5 Een zelfverdediging vanuit de kern	89
3. De hartslag van een bange samenleving: de geboorte van de ‘verwarde persoon’	93
3.1 2 februari 2017	93
3.2 24 april 2019	96
3.3 Het ontstaan van de figuur van de ‘verwarde persoon’	97
3.4 De jaren 2016-2018	131

4. 'Verwarde personen' en de neoliberale strafstaat	158
4.1 Heipalen van een strakke orde	158
4.2 Data-doubles	177
4.3 De gevangenis strekt haar tentakels uit: tussen zorg en straf	180
4.4 De vriendelijke Big Brother	182
4.5 Verborgen macht: mobiele isoleercellen in een panoptische samenleving	188
4.6 Naar een neoliberale controlestaat V2.0	190
5. Toen abnormaal een probleem werd	209
5.1 De angst voor verwardheid: natuurlijk of aangeleerd?	209
5.2 Hiërarchie: destructief voor de nieuwsgierigheid en de verbeelding	216
5.3 De 'gevaarlijke klassen'	221
5.4 'Verwarde mensen' in een wereld van voorspelbaarheid	231
5.5 Ordeverslaafd	251
5.6 Van ordeverslaafd naar nieuwsgierig	253
6. 'Verwarde personen' in een ingebeeelde wereld zonder banaal kwaad	255
6.1 7 september 2016, Amsterdam	255
6.2 Schizofreen met mes	256
6.3 De normaliteit van het kwaad	256
6.4 Schizofreen zonder mes	257
6.5 Abnormaal kwaad onder een vergrootglas: een dubbele standaard	260
6.6 Normaal in alledaags taalgebruik	273
6.7 Normaal kwaad: Goede wil, kwader trouw	276
6.8 Bekentenissen van een dader	281

7.	Verwardheid hebben we nodig	295
7.1	Een weg uit de dystopie?	295
7.2	Macht op straat	297
7.3	Een 'begin maken'	301
7.4	Een uitnodiging tot een nieuw begin	316

Opgedragen aan Wim Maljaars en aan alle anderen die gebukt gaan of gingen onder het etiket 'verward persoon'.

In het bijzonder draag ik de tweede en huidige drukken op aan degenen die naast dit etiket ook nog te maken hebben met racisme, zoals Tomy Holten.

Wie televisie kijkt, leert een aantal griezelige zaken [...]. We zitten gevangen tussen wat we willen zijn en wat we werkelijk zijn. [...] Deze beelden [...] tasten ons vermogen aan om te leven met de wereld zoals die is. En met onszelf zoals we zijn.¹

Tweederde van mijn landgenoten lezen dit soort kranten, horen elke morgen en avond hetzelfde geluid, worden elke dag bewerkt, vermaand, opgehitst, ontevreden en kwaad gemaakt [...]. Het heeft geen zin de zaken menselijk te bezien, te zeggen, te schrijven, het heeft geen zin goede gedachten in zijn hoofd te mobiliseren – op twee, drie mensen die dat doen, zijn er dag na dag duizend kranten, tijdschriften, toespraken, openbare en besloten zittingen die allemaal het tegendeel nastreven en ook bereiken.²

¹ ‘To watch the TV screen for any length of time is to learn some really frightening things [...]. We are cruelly trapped between what we would like to be and what we actually are. [...] These images [...] weaken our inability to deal with the world as it is – ourselves, as we are.’ Baldwin in Grellety, R. (Producent), Peck, R. (Producent en Regisseur) & Peck, H. (Producent). (2017). *I Am Not Your N#* [Documentaire] (Officiële Nederlandsvertaalde editie). Verenigde Staten/ Frankrijk/ België/ Zwitserland: IDFA, Wide House & Cinema Delicatessen.

² Hesse, H. (2013[1927]). *De Steppewolf*. (P. Grashoff, Vert.). Amsterdam: De Bezige Bij, p. 119-120.

Voorwoord

Iedereen die het begrip ‘verwarde persoon’ wel eens in de mond of pen neemt, zou dit boek moeten lezen. Het zou op zijn minst verplichte literatuur moeten zijn voor journalisten, politieagenten, juristen en politici. Het boek is een noodkreet, maar wel de meest beheerste en ordelijke noodkreet die ik ooit heb gehoord. Het kaart grote maatschappelijke onrechtvaardigheid aan, veroorzaakt door mensen die zichzelf als vertegenwoordigers van de rechtsstaat zien.

Karlijn Roex benadrukt de goede bedoelingen van deze mensen. De onrechtvaardigheid komt voort uit een basale denkfout, die in de logica ‘reverse inference’ (omgekeerde afleiding) heet: ‘er is criminaliteit door verwarde personen; dus zijn verwarde personen criminelen’. De denkfout kwam breed in zwang nadat in 2015 bekend werd dat de schokkende moord op Els Borst is gepleegd door een ‘verwarde man’. Door missers van de politie kon deze Bart van U. lange tijd op vrije voeten blijven, waarbij hij ook nog zijn zus zou doden. De politie had dus fouten gemaakt, maar de media benadrukten vooral de verwardheid van de dader als oorzaak. Hierna ging de drogreden opgeld doen dat alle verwardheid gelijk staat aan misdadigheid.

Roex geeft er talloze voorbeelden van in rapporten, interviews en krantenberichten. De gevolgen van de denkfout zijn immens. Ophitsende citaten uit zelfs de keurigste kranten, doen je soms de tranen in de ogen springen. Wie even niet weet hoe het verder moet, en dat niet kan verbergen, heet tegenwoordig ‘een tikkende tijdbom’, die dus gevaarlijk op ontploffen staat. Voor deze mensen geen helpende hand meer, maar een melding van de angstige burger bij de politie. Roex heeft het zelf voor het eerst ervaren toen ze als beginnende studente, overweldigd door de stress van studie-achterstand, begon te schreeuwen tegen een onwelwillende receptioniste.

Dat kwam haar te staan op opsluiting in een politiecel, en vervolgens blijvende angst om weer te worden opgepakt. Die angst veroorzaakt op zich al paniek, wat de kans weer vergroot dat je opnieuw onder het containerbegrip 'verwarde personen' wordt gerubriceerd. Agenten die haar op straat om haar identiteitsbewijs vragen, zien haar 'verleden' ook direct in hun mobiele dossier.

Laten we de categorie van 'de verwarde persoon' vergelijken met die van 'het zoemende insect' waar we ook zo driftig jacht op maken. Jazeker, er zijn gevaarlijke exemplaren onder de zoemende insecten. Momenteel is de tijgermug als zodanig veel in de pers. Maar wordt 'zoemen' nu reden om een grote diversiteit aan insecten in een groep te plaatsen, en te doen alsof de natuur zelf deze categorie heeft bepaald? En als sommige zoemende insecten gevaarlijk zijn, vormt de hele categorie dan een gevaar, zodat die in zijn geheel moet worden uitgeroeid? Je hoort het rechtschappen politici al zeggen: 'Waarom vloog deze tijgermug nog vrij rond? Waarom is die niet dood geslagen? Want zoemende insecten, dat weten we, kunnen voor heel grote problemen zorgen'.

Dit citaat is een bewerking door mij van een uitspraak door de politicus Jesse Klaver, geciteerd in het tweede hoofdstuk van dit boek. De aanleiding was een ernstig steekincident en Roex bepreekt meer van dergelijke gruwelijke gebeurtenissen. Het valt haar dus zeker niet te verwijten dat ze het bestaan daarvan miskennen zou. Wel wijst ze erop dat 'de verwarde persoon' geen helder afgebakende mensensoort is, want het woord 'verwardheid' wordt gebruikt voor heel verschillende gedragingen bij heel verschillende typen mensen. Het gaat haar ook vooral om de laatste zin van Klaver, waarin hij – even onbedoeld als schadelijk – de generaliserende stap maakte van deze verwarde en gevaarlijke man naar 'verwarde personen' in het algemeen. Klaver is bepaald de enige niet. Anderen

waarschuwen voor verwarde personen omdat ‘ze’ ‘met dakpannen kunnen gaan gooien’ of ‘gaan zwaaien met een mes’, wat nog maar enkele van Roex’ voorbeelden zijn.

Op het eerste gezicht klinkt het milder te spreken van ‘personen met verward gedrag’, zoals het landelijk ‘Schakelteam Personen met Verward Gedrag’ doet. Deze term kan de situatie echter ook verergeren, want van alles kan tellen als ‘verward gedrag’, stelt Roex terecht. Mensen die dat ‘vertonen’ mogen nu al worden aangehouden, zonder dat ze iets strafbaars hebben gedaan. Een nadere specificatie van ‘verward gedrag vertonen’ heet daarbij ‘overlast veroorzaken’.

Maar wat telt dan als overlast? Veroorzaak je overlast als je luidkeels zingt of publiekelijk een lachbui krijgt? Aanhoudingen zonder zelfs maar de verdenking van een strafbaar feit vinden plaats in dictatoriale landen – en nu dus ook in Nederland.

Roex plaatst haar noodkreet in de context van analyses van de risicomaatschappij, die we met zijn allen aan het optuigen zijn. Eerst bestreden we criminaliteit, maar nu steeds meer ook risico op criminaliteit, met verwardheid als een signaal daarvan. Daarna verbreedden we de focus verder naar het risico op ‘verwardheid’, met daarvan weer ‘overlast’ als signaal. Overlast is echter iets wat anderen ervaren, die daar dus zelf ook een rol in spelen. Hun ervaring hoeft niet te worden miskend om er toch voor te waarschuwen dat hij een nogal zwakke indicatie van iemands mogelijke misdadigheid is. Wat precies ‘overlast’, ‘verwardheid’, of ‘misdadigheid’ moet heten, blijft vaak in het vage. Maar op de achtergrond spelen steeds weer de ergste voorbeelden mee.

Bijen zoemen ook, en veel van de zoemende insecten zijn onontbeerlijk voor het voortbestaan van het leven op deze aardbol. Voor een goed functionerende mensenmaatschappij is er een navenant grote variatie nodig aan menselijke eigenschappen en uitingen. Ook de

uitbreiding van het arsenaal aan 'stoornissen' – en zelfs 'verborgen stoornissen' – laat echter zien dat er een angstwekkend normaliserings-proces gaande is. Dit boek moet breed worden gelezen, want het gaat niet alleen over het onrecht dat bepaalde mensen wordt aangedaan. Het gaat over een fundamentele aantasting van de democratie, vanuit goede maar verwarde bedoelingen.

Trudy Dehue

1 Inleiding

Hoe zou jij je voelen wanneer iemand tegen je zei dat je niet goed bent alleen omdat je anders bent?
(Haemin Sunim, 2016)³

1.1 Een weggedrukt perspectief op de macht

Om iets te leren over macht in een samenleving, zoekt men het beste in haar onrespectabele hoeken. Daar schuilen de zaken die de machthebber liever uit zicht houdt. Vanuit dat gegeven keek Michel Foucault, één van 's werelds grootste filosofen uit de 20e eeuw, naar de gestichten en gevangenissen.⁴

Voor het huidige boek heb ik geen uitstapje naar andere tijden of plaatsen hoeven maken. In de onrespectabele hoeken van de samenleving vind ik mijn eigen thuis. Ik behoor tot een groep waarvan de vrijheid te boek staat als een serieuze bedreiging voor de openbare orde en veiligheid. Of het nu gaat om ons 'los lopen' in de straten of ons wonen in 'normale wijken': steeds wordt onze vrije aanwezigheid in deze samenleving tot een maatschappelijk probleem gemaakt. Dat gebeurt de laatste jaren opnieuw door middle van een publiek debat over een '*verwarde-personenproblematiek*'.

Door dit debat heen klinkt een zich intensiverende politiek van normaliteit, een politiek die ongekend onderdrukkend uitpakt voor de afwijkenden van deze tijd.

³ Sunim, H. (2019[2016]). *Houden van dingen die niet perfect zijn. Compassie voor jezelf en anderen. [E-book]* (H. Volkers, Vert.). Amsterdam: Boekerij, p. 52.

⁴ Foucault, M. (1965[2013]). *Geschiedenis van de Waanzin in de Zeventiende en Achttiende Eeuw.* (C.P. Heering-Moorman, Vert.). Boom: Amsterdam. – (1975[1989]). *Discipline, Toezicht en Straf. De geboorte van de gevangenis.* Historische Uitgeverij: Groningen.

Tegenwoordig worden deze afwijkenden alleen geen waanzinnigen meer genoemd, en zelfs de frase ‘psychiatrisch patiënt’ is uit de running. Ze worden ‘verwarde personen’ genoemd. Onder die noemer scharen we vervolgens nog meer mensen die niet ‘rendabel’ zijn, of niet goed zijn ‘ingeburgerd’, en we reduceren hen allen tezamen tot een nieuw maatschappelijk probleem: een ‘verwarde-personenproblematiek’.

Naast nieuwe woorden en frasen, ontstond er ook een reeks heel nieuwe praktijken. Nederland berooft steeds vaker mensen abrupt van hun vrijheid onder het oordeel dat zij ‘verward persoon’ zouden zijn. De politie – in samenwerking met de 112 bellende burger – pikt deze mensen eruit tussen de brave burgers op basis van zogenaamde ‘vroegsignalen’ of ‘acuut verward gedrag’. Agenten houden hen buitenstrafrechtelijk aan, houden hen urenlang vast in een politiecel of begeleiden ‘hulpverleningsteams’ met het oppikken en ‘vervoeren’ naar een instelling. Het gaat jaarlijks om tienduizenden mensen, en hun aantal neemt toe.⁵

De politie registreert ons op een, als het ware, zwarte lijst (de ‘E33-meldingen’), waarna we als groep publiekelijk worden terecht gewezen in krantenberichten over de meest zeldzame drama’s. En dus een object worden van collectieve angst. Eigenlijk worden we dus al volgens de sociologische definitie *gestraft*, ook al bedoelt de meldende burgerij het

⁵ Zie aantal unieke personen (registratiecategorie E33/ ‘verward persoon’ en E14/ ‘poging tot zelfdoding’) uit: RIVM. (2018). *Verward gedrag nader bekeken: analyse van E33 en E14 meldingen in de politieregistratie*. Bilthoven: RIVM. Geraadpleegd 24 april 2018 van www.rivm.nl/verward-gedrag-nader-bekeken-analyse-van-e33-en-e14-meldingen-in-politieregistratie. Zie eveneens het aantal meldingen (alleen registratiecategorie E33) uit: Politie (2018). Personen met verward gedrag 2017. Politie.nl. Geraadpleegd 3 januari 2019, van www.politie.nl/wob/korpsstaf/2018-personen-met-verward-gedrag-2017.html.

zeker niet bestraffend. De sociologische definitie van straffen komt van Émile Durkheim, de 19e-eeuwse Franse denker die vaak als de grondlegger van de sociologie wordt beschouwd:⁶

Straffen is terechtwijzen, het toekennen van schuld. Daartoe heeft de belangrijkste vorm van straffen altijd de vorm gehad van de schuldige partij op een zwarte lijst plaatsen, op afstand houden en isoleren, een vacuum rondom de persoon te maken, en de persoon van anderen die de wet volgen te scheiden. Maar straffen is slechts een materieel symbool waardoorheen een innerlijke staat wordt gecommuniceerd: het is een notatie, een taal waar het publieke geweten van een maatschappij praat. Het sentiment wat de daad oproept wordt hiermee tot uiting gebracht.⁷

Bijna als een soort ritueel, klinkt er nu jaarlijks een luide alarmkreet: *‘Verwarde mensen: ze duiken steeds vaker op.’*⁸ Elk jaar zijn er weer meer meldingen, met zowel nieuwe ‘overtreders’ als ‘recidiverende verwarden.’⁹ Hierin lijken we wel te worden weggezet als een soort epidemie, die een

⁶ Of dat echt het geval is, is onderwerp van veel debat. Een minder Eurocentrische zoektocht naar de grondlegger van de sociologie, wijst naar Ibn Khaldun, een Tunesische denker uit de 14e-eeuw.

⁷ Durkheim, E. (1902). ‘Academic Penalty’ [lezing], geciteerd in Wacquant, L. (2004[2009]). *Punishing the Poor. The neoliberal government of social insecurity*. Durham: Duke University Press, p. xi. Dit citaat staat niet in de Nederlandstalige editie en is voor het huidige boek vertaald naar het Nederlands door H. Ferran.

⁸ Wolvers, G. (2015, 16 december). Verwarde mensen: ze duiken steeds vaker op. *Reformatorisch Dagblad*, p. 14.

⁹ De term ‘recidiveren’ en ‘recidivisten’ in verband met ‘verward gedrag’ komt voor in het rapport: Kuppens, J., Wijk, Van, A., Ham, Van, T. & Jager, D. (2016). *Stijging meldingen verwarde personen in de regio Rotterdam. Een onderzoek naar onderbouwde verklaringen en wenselijke oplossingen*. Arnhem: Bureau Beke, pp. 15, 36, 84, 86. De opsplitsing in meldingen tussen ‘nieuwe personen’ en ‘al bekende’ personen komt uit de factsheet van RIVM (zie noot 5).

anders zo vredige en geweldloze orde verstoort. En inderdaad, het jaar 2018 vangt welhaast aan met de volgende krantenkop: *Verward op straat: het is een nieuwe epidemie.*¹⁰ We zijn een epidemie die een instantie als het RIVM, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, moet kwantificeren.¹¹ Dit is taal van een overheid en een normale bevolking die, zoals de Nederlandse socioloog Willem Schinkel zou zeggen, sociaal hypochondrisch is: die continue de gezondheid van de 'eigen samenleving' moeten controleren en die daarbinnen wijzen naar de zogenaamd ontwrichtende rol van elementen die vreemd heten te zijn.¹² Dat zijn dan de migranten, verwarden, daklozen, mensen met een zogenoemde 'niet-westerse' achtergrond, ga maar door. Het liefst gebeurt dit met precieze cijfers, uitgesproken met een bloedserieuze ambtenarenblik tegenover een ernstig knikkende journalist, die de pleidooien voor meer toezicht gulzig neerpent: meer *zero tolerance*, meer blauw op straat, meer *macht*.

De geboorte van dit nieuwe 'verwarde-personendebat' onthult zorgwekkende aspecten van de macht in onze samenleving. Deze aspecten worden pas zichtbaar als we stoppen dit debat te bekijken vanuit het perspectief van degenen die volgens de huidige premier Mark Rutte 'normaal doen', en proberen het vanuit het perspectief van 'de verwarde persoon' zelf te bekijken. Het

¹⁰ Sevil, M. (2018, 28 februari). Verward op straat: het is een nieuwe epidemie. *Parool.nl*. Geraadpleegd op 9 april 2019 van www.parool.nl/nieuws/verward-op-straat-het-is-een-nieuwe-epidemie~b86fbae56

¹¹ RIVM. (2018). *Verward gedrag nader bekeken: analyse van E33 en E14 meldingen in de politieregistratie*. Bilthoven: RIVM. Geraadpleegd 24 april 2018 van www.rivm.nl/verward-gedrag-nader-bekeken-analyse-van-e33-en-e14-meldingen-in-politieregistratie.

¹² Schinkel, W. (2011). *De Gedroomde Samenleving*. Kampen: Klement.

probleem is dat velen die stap niet maken. Dat nalaten doen zij denk ik niet bewust. Het is niet dat mensen lui zijn of onwillig. Ze staan er simpelweg niet bij stil dat er ook anderen zijn, mensen die niet aan de norm voldoen, bij wie dat debat heel anders binnenkomt. Het debat heeft voor ons andere consequenties: in termen van vrijheid, macht en ons thuisvoelen in de samenleving.

Dit boek bevat een perspectief dat is uitgesloten van 'normaal-zijn'. Maar in dit boek gaat het niet over onszelf: dit boek is geen 'verward' perspectief op 'verwardheid'. In dit boek ga ik niet mijzelf bestuderen en beschrijven als een interessant geval waar 'normale' mensen van kunnen 'leren'. Met het beschrijven van enkele van mijn ervaringen, beoog ik niet een blauwdruk te bieden van wat 'verwardheid' is. Maar mijn ervaringen leggen wel iets bloot over de ideologische reactie van een overheid en van 'normale' mensen op 'verwardheid'. Toch bevat dit boek ook geen verhandeling over hoe 'normale' mensen beter met 'ons verwarden' om zouden kunnen gaan. Het biedt geen handleiding voor redders die *ons* willen emanciperen. Teveel woorden zijn daaraan al vuil gemaakt in toespraken en media-optredens. Vaak zien we dan gerekruteerde ervaringsdeskundigen, die spreken alsof er ergens een perfect 'normale' souffleur stond. Genoeg van dat! Ik ga precies het omgekeerde doen. Ik ga een perspectief geven *op de macht*, kijkend naar dominante duidingen van 'verwarde personen', en vanuit de hoedanigheid van iemand die zelf zo is genoemd. En van daaruit kunnen we kijken hoe we *onszelf* kunnen emanciperen, 'verward' of niet.

Het debat over 'verwarde personen' is een perfecte casus voor een reflectie op de macht in het vroeg 21e eeuwse Nederland. Het debat weerspiegelt immers de intensivering van machtsverhoudingen, die, zoals ik later in dit boek beargumenteer, zich afspelen tegen een achtergrond van een politiek van angst in een neoliberale risicomaatschappij.¹³

Het debat over ‘verwarde personen’ is als een soort routinematig schouwspel dat de bevolking onderverdeelt in twee groepen. Beide worden bang gemaakt. De ‘normale’ toeschouwer wordt bang van de verhaalvertelling over een vermeende veiligheids crisis. En de ‘niet-normale’ toeschouwer vreest ervoor om als normovertreder uit het publiek te worden gepikt en het podium op geduwd te worden als zogenaamde schuldige. De angst zit er goed in met termen als ‘tikkende tijdbommen’, ‘Aanjaagteam’ en zelfs een ‘Kafkabrigade’. In de bedwelmende sfeer van deze angst bewegen we, vrij onopgemerkt, richting een neoliberale toekomst waarin de groeiende groep sociaal onzekeren – alsmede de *potentieel* sociaal onzekeren – strakker wordt gecontroleerd, gedisciplineerd en gecorrigeerd.¹⁴

Er is verbazingwekkend weinig bewustzijn over de onderdrukkende historische en politieke achtergronden die schuilen achter dit schijnbaar triviale debat over ‘verwarde personen’ – dat volgens velen slechts gaat over de capaciteit van de geestelijke gezondheidszorg (ggz). De machtsverhoudingen die hierbij gematerialiseerd worden, zijn multidimensioneel. Het zijn niet alleen de machtsverhoudingen tussen mentaal normaal en abnormaal, psychiatrisch en niet-psychiatrisch, maar ze spelen op bijna alle fronten van marginalisering van een neoliberale en

¹³ Beck, U. (2005 [1986]). *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: SAGE.

¹⁴ Deze trend is, zoals ik in Hoofdstuk 3 zal bespreken, een voortzetting van de maatschappelijke tendensen die de Franse socioloog Loïc Wacquant tien jaar eerder al heeft aangewezen: Wacquant, L. (2009). *Punishing the Poor. The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham & London: Duke University Press. Het huidige boek bouwt sterk voort op zijn ideeën. Ik zal proberen duidelijk te maken dat Nederland – en sommige andere landen – daarin een specifieke, meer geavanceerde machtsstrategie hebben aangenomen. De ‘verwarde-personen aanpak’ heeft waarschijnlijk een centrale rol in die strategie. Dit bekijk ik voornamelijk in Hoofdstuk 4.

neokoloniale orde. Het nieuw-gemobiliseerde theater van repressie heeft een psychiatrie-overstijgende karikatuur van de 'verwarde persoon': één die als een kameleon hobbelt tussen vele gebieden van verdrukking en marginalisering. Ook de bronnen van de repressie zijn psychiatrie-overstijgend, en gaan zelfs nog verder terug dan het neoliberalisme. Het gaat om zaken die hele bevolkingsgroepen nog steeds achtervolgen en de vrijheid van ons allen inperkt.

Het is zowel verbazingwekkend als onwenselijk dat politiek filosofen, radicale sociale wetenschappers en activisten deze ontwikkelingen zo onopgemerkt aan zich voorbij laten gaan. Ik denk dat veel politieke denkers deze ontwikkelingen gemist hebben omdat zij zelf niet bij de groep behoren die momenteel onder vuur ligt in een publiek debat: noch in het debat over 'verwarde personen', noch in eerdere debatten over 'integratie' of 'terrorisme'. Zodoende kan de relevantie van het 'verwarde-personendebat' hen zijn ontgaan, als 'weer een ander publiek debat over iets dat buiten mijn onderzoeksthema valt'. Als drukke wetenschapper, activist of opiniemaker moet je immers al genoeg informatie tot je nemen.

Juist dit hiaat maakt een abnormaal perspectief op de macht meer dan nodig. Dat perspectief uitwerken is de afgelopen drie jaar mijn dagtaak geweest, naast het schrijven van een proefschrift. Te lang wachten met beginnen voelde niet als een optie, want van uitstel kan afstel komen. En hoe dieper ik in de materie dook, en het debat voortging, hoe sterker mij de urgentie van een ander perspectief duidelijk werd. Zorgwekkende prognoses die ik maakte kwamen soms al letterlijk uit tijdens het schrijven. De machtsaspecten waarop ik stuitte vormen een serieuze bedreiging voor de vrijheid om niet 'normaal' te zijn, te willen doen of te kunnen doen. Derhalve is mijn boek een zelfverdedigende exercitie. Sociologie is als een vechtkunst, zo horen we de beroemde

Franse socioloog Pierre Bourdieu verklaren in een film uit het begin van deze eeuw.¹⁵ Mijn diepe hoop is dat dit stukje vechtkunst ook anderen de kracht geeft om de stem te verheffen. Bovendien staat niet alleen de vrijheid van mijn eruit gepikte minderheid staat overigens op het spel. Uiteindelijk raken de hier beschreven tendensen in zekere mate de vrijheid van *iedereen*. Immers, vrijheid is ten diepste ondeelbaar.

1.2 De politiek van normaliteit: als jouw vrijheid tot maatschappelijk probleem wordt

Hoe ziet het debat over een ‘verwarde personenproblematiek’ eruit als we het bekijken vanuit de onrespectabele hoek, vanuit iemand die zelf ‘verwarde persoon’ wordt genoemd? Om te kunnen begrijpen hoe ik dit debat waarneem, is het handig om eerst wat te weten over mijn voorgeschiedenis als iemand die is aangewezen als ‘anders’.

Zolang ik mij kan herinneren ben ik al beschouwd als ‘anders’. Ik dacht anders, ik leerde anders, ik had andere interesses, was veel stiller en op andere tijden juist luidruchtiger en opstandig. Voor mijn ouders was ik hun eerste kind. Terwijl mijn ouders aan de deskundigen alleen maar wat wilden vragen over opvoeden, kwamen ze thuis met voornamelijk een diagnose en geen advies. Als tweejarige liep ik dus al rond met een psychiatrisch etiket. Op mijn zesde, in 1995, ging ik naar een speciale school voor zogenoemde ‘moeilijk opvoedbare kinderen’. Het gebouw dat door de lokale volwassenen en kinderen het ‘gekkenhuis’

¹⁵ Pierre Bourdieu in de film van C-P Producties (Producent), VF Film (Producent) & Carles, P. (Regisseur). (2001). *La Sociologie est un sport de combat. Un Film de Pierre Carles avec Pierre Bourdieu [Film]*. Montpellier/ Paris: C-P Producties & VF Film.

werd genoemd, lag tegenover mijn speciale school als ware het een impliciete waarschuwing voor die lastige kinderen. De school zelf, die heette *De Buitenhof*.¹⁶ Zelf wist ik dus al heel jong dat ik een buitenstaander zou worden in de samenleving waarvoor ik werd klaargestoomd.

Normaal was voor mij de dominante manier van doen, de bestaansvorm, waarvan ik was uitgesloten. Voor de kinderen op de gewone basisschool was normaal-zijn of normaal-doen daarentegen iets vanzelfsprekends, iets dat pas naar de voorgrond komt als er een klasgenoot bij komt die anders is. Deze kinderen groeien op tot mensen die niet beter weten dan dat zij de norm zijn, en dat alles dat anders is zich altijd aanpast aan hen. Gebeurt dat niet, dan is de ander al snel 'moeilijk in de omgang' of wordt er gesproken van 'contactproblemen' waarvoor degene 'hulp moet zoeken'.

Inmiddels een volwassen vrouw van in de 30, is het nog steeds het geval dat ik op veel momenten buiten 'normaal' geschaard wordt. Soms heb ik wat je zou kunnen noemen: paniekaanvallen. Verder zijn er de vele subtiliteiten van het 'normaal-zijn' die ik me kennelijk nog nooit heb kunnen aanleren, terwijl die voor 'normale' mensen heel natuurlijk blijken. Ik kon dan wel de gedragspatronen die ik om me heen zag repliceren, maar toch zakten ze niet door naar de juiste plek. Daardoor lukt het niet om mijn anders-zijn geheel te verbergen. Toch was mij vroeger geleerd dat dit beter zou zijn. In de terminologie van de filosofe Hannah Arendt, een invloedrijke filosofe van de 20e eeuw, zou je kunnen stellen dat ik mijn jonge jaren besteedde als *parvenu*: als iemand die haar best doet het eigen anderszijn te verbergen.¹⁶ Omdat het verbergen niet lukte, raakte ik in een

¹⁶ [D]e parvenu [probeert] er [...] alles aan te doen om zich aan te passen en zich 'ononderscheidbaar' te maken van zijn burens en andere leden van de samenleving. Uit: Huijter, M. & Meester, F. (2016). *Hannah Arendt Lesbrieven. De buitenstaander*. Editie 2016/2017. Amsterdam:

worsteling met mijzelf en het systeem. Mensen die zich niet kunnen aanpassen worden aan de zijlijn geplaatst.

Natuurlijk moet iedereen zich in bepaalde mate bewust 'aanpassen' zodra je buiten de deur bent, want 'iedereen is wel een beetje abnormaal'. Toch hoeven de meeste mensen niet de extreme transformatie te ondergaan die vereist wordt bij sommigen. Ook in je mate van afwijken van 'normaal' kun je immers nog 'normaal' zijn. De statistiek heeft daar een naam voor: de standaardafwijking, ofwel de 'normale' afwijking. De opzichtige afwijking van normaal, daarentegen, leeft onder de dreiging van vreemde blikken, afwijzingen voor gedeelde huisvesting of voor betaald werk, meldpunten,¹⁷ ggz-busjes,¹⁸ gedwongen medicatie en van isoleercellen die tegenwoordig een andere naam dragen.¹⁹ We dienen onze psychoses, het vrolijke anderszijn, het in onszelf praten, onze paniekaanvallen, onze fantasieën, onze voor normalen chaotische verhaallijnen, onze persoonlijke excentrieke manier van zijn, thuis te laten, te verbergen. Zodat anderen niet *schrikken*, zich veiliger voelen. Het normale dient immers universeel te zijn.

Stichting Internationale Spinozaprijs. Geraadpleegd 11 februari 2019 van http://www.spinozalens.nl/documenten/lesbrieven/2016_lesbrief_arendt_lr.pdf

¹⁷ Ritman, M. (2016, 5 juli). Meldpunt voor verward persoon. *De Telegraaf*, p. 12.

¹⁸ Boonstra, J. (2018, 20 mei). Hoe voorkom je ontploffing van tikkende tijdbommen? *AD.nl* Geraadpleegd 22 mei 2018 van www.ad.nl/binnenland/hoe-voorkom-je-ontploffing-van-tikkende-tijdbommen~a50eb257

¹⁹ Extra Beveiligde Kamer is de term nu. Zie bijvoorbeeld: Vollebregt, B. (2018, 8 april). In de moderne isoleercel kun je natuurfilms kijken via het touchscreen of zelfs even naar buiten. *Trouw.nl*. Geraadpleegd 8 maart 2019 van www.trouw.nl/samenleving/inde-moderne-isoleercel-kun-je-natuurfilms-kijken-via-het-touchscreen-of-zelfs-evennaar-buiten~a58de1b6

Normaal-zijn en normaliteit is een status die je krijgt bij het overnemen van een bepaalde manier van doen. Normaal is een toegang tot macht, normale manieren een distinctiekenmerk waarmee je jezelf toont als lid van de hogere statusgroep die de juiste diepliggende mores kent – zo zouden we met de socioloog Pierre Bourdieu kunnen stellen.²⁰ Het is de stilzwijgende techniek en logica waarmee we schijnbaar simpele, gedachteloze handelingen doen die steeds terugkeren, zoals eten en lopen. We doen deze dingen met een zekere stijl en nuance: ze zitten in ons systeem. Je bent ‘normaal’ als de tientallen subtiliteiten van het ‘normaal-zijn’ voor jou aanvoelen als je eerste natuur. Je bent eraan gewend; je hoeft het niet te bestuderen of uit het hoofd te leren. Je bent ‘normaal’, omdat jouw specifieke mentale functioneren of oriëntatie het überhaupt mogelijk maakt om je geruisloos te conformeren aan het ‘normaal-zijn’.

Maar wat is normaal-zijn dan? Normaal-zijn heeft geen expliciete definitie. Normaal-zijn staat buiten de discussie, het behoeft niet uitgesproken te worden. Het draagt juist daarin haar autoriteit: in het niet-uitgesprokene. Elke diepe definitie van haar zou haar onderdrukkende politiek onthullen. Normaal is simpelweg datgene dat niet afwijkt. Ik heb deze kennis niet enkel uit sociologiecolleges. Ik weet dit omdat ik *zelf* behoor tot de afwijking.

Normaal-zijn speelt voor mij expliciet mee bij elke nieuwe ontmoeting, of dat nu op een sollicitatiegesprek is of op een feestje, of een nieuwe baan. Nooit kan ik haar simpelweg *vergeten*, zoals ‘normale’ mensen. Nagenoeg altijd

²⁰ Bourdieu, P. (1987) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Bij normaliteit is de bron van deze stilzwijgende manier van doen iets onduidelijker dan bij Bourdieu's theorie van de zogenoemde ‘habitus’, de

manier van doen die je leert verinnerlijken door je opvoeding in een bepaalde sociale klasse of cultuur. Normaal-zijn krijg je niet per se mee in de opvoeding.

ben ik bezig geweest met de vraag of mensen iets kunnen *merken*, en de vraag welke consequenties dat zou kunnen hebben. Mensen kunnen je anders gaan behandelen, zijn voorzichtiger, of gaan toch ergens vermoeden dat je misschien toch gevaarlijk bent. Dat gevaarstigma, dat was mij al meer dan bekend. In het volgende hoofdstuk onthul ik enkele ingrijpende confrontaties met dat stigma. Zo ben ik meerdere malen – zonder strafbare verdenkingen – aangehouden en zelfs in een politiecel beland. Die gebeurtenissen hebben een hoop veranderd voor me. Mijn vrijheid was *betwistbaar* geworden. Het vertrouwen dat ik altijd had als democratisch (en naïeve witte) burger van amper negentien jaar oud, was weg. Als aangewezen ‘verwarde persoon’ sta ik aan de onrespectabele zijde van een zich intensiverende politiek van normaliteit in Nederland.

Waar doel ik op als ik deze frase ‘politiek van normaliteit’ gebruik? Welnu. De politiek van normaliteit is het door de voormalig SCP-directeur en socioloog Paul Schnabel genoemde ‘recht niet gestoord te worden’.²¹ Dit betreft het recht niet gestoord te worden door “gewone” psychiatrische patienten’ die ‘zoveel mogelijk ook als ‘gewone’ burgers in de samenleving’ moeten ‘functioneren’, waardoor de “echte” gewone burgers weer met hen geconfronteerd worden.’²² Als dertigjarige las ik dat een Schnabel al in 1992, toen was ik pas drie jaar oud, onheilspellend vaststelde dat “[d]e gewone burgers op[komen] voor hun ‘recht niet gestoord’ te worden.”²³ Die “echte” gewone burgers’, de normale mensen, zijn immers

²¹ Schnabel, P., *Het recht om niet gestoord te worden*, Utrecht, NcGv (Trimboslezing), 1992. – (1997). De last van psychische stoornissen. In K. Schuyt (Eds.), *Het sociaal tekort. Veertien sociale problemen in Nederland*. (p. 182). Amsterdam: De Balie.

²² Ibid.

²³ Ibid.

gewend aan het zien van hun eigen spiegelbeeld: waar ze ook komen, op alle plekken waar mensen zich vertonen, in ontmoetingen in het café, in mediaverschijningen, op de werkvloer, in het studentenhuus, op de sportclub, in officiële toespraken. Er is de verwachting dat alles dat afwijkt zich aan zal passen aan normaal. Normale mensen associëren dit met vrede, met openbare orde.

Het lijkt erop dat de veiligheid die beoogd wordt, de soort gespannen leefbaarheid is die pruttelt in conflict, in een onderaardse strijd. Voor normale mensen is het alsof de samenleving geruisloos verloopt, behalve als iemand die niet op hen lijkt opeens anders doet – als die de dominantie van hun normen *betwist*. Dan is er sprake van een calamiteit. De openbare ruimte moet dan normaalgepoetst worden. En daaromheen is een politiek gebouwd: de politiek van normaliteit.

Daarmee is de samenleving tegelijk ook iets aan het wegstoppen en is het verfraaide beeld van de werkelijkheid met die werkelijkheid gaan verwarren. Achter de sussende politiek van normaliteit woedt een hevige strijd over de definities en grenslijnen van het normale en abnormale. Het gaat over vrijheid, macht, leven en samenleven, over het recht jezelf te zijn, over wie bepaalt hoe een situatie geduid wordt en over hoe gedrag in de publieke ruimte eruitziet. Zo is abnormaal door de geschiedenis heen al vaker verbannen, opgesloten en gecorrigeerd. In tijden van fascisme zijn we uitgehongerd en vermoord. Dat alles hebben wij historisch doorleefd, om nu in het hier en nu te kunnen staan. Het is een diep sociaal conflict midden in onze samenleving, dat voor de meeste mensen onzichtbaar is.

De politiek van normaliteit werkt met karikaturen die even krachtig als hardnekkig zijn. In de vergelijking tussen het normale en het abnormale worden contrasten uitvergroot, denkbeeldige verschillen toegevoegd, kenmerken overdreven, en raakt de ‘geabnormaliseerde’ in

een karikatuur gevangen. Abnormaal is in feite het *product* van deze politiek van de normaliteit: een categorie die verder niets te maken heeft met een innerlijke, essentiële identiteit die de gebrandmerkten daadwerkelijk delen met elkaar. Het enige dat de gebrandmerkten delen is hun uitgesloten zijn van een superieur normaal. Ieder die van een bepaalde superieurgestelde ‘normale’ zijnswijze, cultuur of etniciteit afwijkt, ziet zich afgebeeld als een inferieure tegenpool van ‘normaal’. Deze constatering deed de Palestijns-Amerikaanse literatuurwetenschapper Edward Saïd al enkele decennia geleden omtrent het onderscheid tussen Occident (het westen) en Orient (het oosten), in zijn nog steeds invloedrijke boek: *Orientalism*.²⁴ De politiek van normaliteit speelt op vele fronten.

In dit boek kijk ik alleen naar de politiek van de normaliteit zoals die speelt tussen de mensen die ‘verward’ worden genoemd versus de daarmee gecontrasteerde ‘normalen’. Een overeengekomen naam die de lading van dit specifieke strijdveld dekt, termen zoals Saïds ‘orientalisme’, is er hier nog niet. We hebben hier te maken met een ‘onbenoembaar verschil’, zo stelde de Nederlandse filosoof Doortje Kal, die veel schreef over het welkom heten van de mensen die voorheen nog werden verbannen naar de gestichten.²⁵ De nog ontbrekende ladingdekkende naam voor dit momenteel nog ‘onbenoembare’, kan ik hier niet bedenken. Wanneer ik vanaf nu de frase ‘politiek van de normaliteit’ laat vallen, gebruik ik deze in elk geval in de enge zin: dus voor de strijd, of het conflict, tussen wat ‘verward’ wordt genoemd en het daarmee gecontrasteerde ‘normaal’. De andere vormen van overheersing bespreek ik zover ze zich in de strijd tussen ‘verward’ en ‘normaal’ afspelen.

²⁴ Saïd, E. (1978). *Orientalism*. London: Routledge: 209.

²⁵ Kal, D. (2010[2001]). *Kwartiermaken. Werken aan Ruimte voor mensen met een Psychiatrische Achtergrond*. Amsterdam: Doortje Kal: 60.

1.3 Van sociologe die schrijft voor de onderdrukten naar onderdrukte die sociologe is

Toen het debat tussen 2011 en 2015 begon, voelde ik mij helemaal geen ‘verward persoon’. Tijdens de eerste jaren van het debat bleef ik me van deze frase distantiëren. Bij ‘verwarde personen’ dacht ik – de ingekapselde krantenlezer – eerst aan een man die de Koningin wat aan wil doen, een man met opengesperde ogen en een keukenmes of een schreeuwende buurvrouw die haar huisraad naar beneden gooit. Aan mensen die een bedreiging zijn voor de ‘normale buurtbewoner’. Dat was ik toch allemaal niet?

Wél trok het debat over ‘verwarde personen’ van begin af aan al mijn sociologische interesse. Alle debatten rondom openbare orde vond ik interessant. Want werd het veronderstelde ‘gevaar’ niet een beetje overdreven? En waarom? Werd hier misschien paniek gezaaid rondom een nieuwe groep, naast de groepen waarover al langer paniek werd gezaaid? En in hoeverre overlaptten die nieuwe en die aloude angstkarikaturen dan? Welke sociologische processen speelden er?

Ook raakte dit nieuwe debat enigszins aan het onderzoek waar ik vanaf 2014 mee bezig was: een sociaal-wetenschappelijk promotieonderzoek over de relatie tussen populaire opvattingen, welzijn en suïcideaantallen. Hierin keek ik bijvoorbeeld naar de invloed van populaire opvattingen en sociaal-economische veranderingen op het aantal suïcides in de OESO-landen.²⁶ De meest interessante bevinding uit mijn promotie-onderzoek is dat de suïcidecijfers lager liggen in landen en jaren waarin een

²⁶ De 34 OESO-landen die lid waren in 2014 minus Turkije (vanwege gebrek aan data over suïcideaantallen). OESO is de afkorting voor ‘Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling’. Zie: www.oecd.org

groter deel van de bevolking enkele belangrijke waarden van het neoliberalisme *verwerpt*. Ik bekeek het percentage inwoners dat bevestigend had geantwoord op de volgende vraag uit een vragenlijst: of het een 'goede ontwikkeling' zou zijn als er in de samenleving minder nadruk zou liggen op geld, materiële bezittingen en carrière.²⁷

De Koreaans-Duitse filosoof Byung-Chul Han, wiens ideeën mij ook in mijn analyse in dit boek beïnvloed hebben, had een keer gezegd dat mensen in neoliberale samenlevingen de frustratie uit de stijgende permanente economische bestaansonzekerheid veelal op zichzelf richten. Dat komt, zegt hij, omdat mensen zich massaal de neoliberale waarden van een samenleving hebben eigengemaakt. Wie arm is, geen vast contract heeft, of geen woning, is mislukt, heeft gefaald en schaamt zich rot. De frustratie wordt daardoor niet meer naar buiten gericht, in de vorm van vurige collectieve protesten, maar naar binnen, op de eigen persoon – schrijft hij in een artikel.²⁸ Maar mijn resultaten geven aan dat het ook juist gelukkig de andere kant op kan gaan. Veel mensen zijn de neoliberale waarden gaan verwerpen in de jaren rondom de grote economische crisis van 2007/ 2008, zo lieten mijn data zien. Sterker nog: het gehechte normatieve belang aan geld, materiele bezittingen en carrière staan sterk onder druk. Gemiddeld stelde maar liefst 44% van de respondenten in de OESO-landen dat er teveel nadruk ligt op deze zaken in hun samenleving. In

²⁷ Roex, K.L.A. (2018). *Anomie, Shame, and Resistance: The Impact of the Economy on Suicide*. [PhD Thesis]. Keulen: Universitat zu Koln. Zie:

pure.mpg.de/rest/items/item_3014948_8/component/file_3015360/content

²⁸ Han, B. C. (2015, 2 december). Why is the neoliberal system of rule so stable? Why is there hardly any opposition to it? Despite the ever greater divide between rich and poor? *Schirn.de*. Geraadpleegd 17 juli 2018 van www.schirn.de/en/magazine/context/why_revolution_is_no_longer_possible_today

Nederland bedroeg dit 41%. Dat zou neerkomen op bijna de helft van de bevolking. Deze cijfers dateren van 1981 tot en met 2012. Met alle huidige aandacht voor prestatiepijn en de schadelijke effecten van het neoliberale kapitalisme, kunnen we verwachten dat de weerstand verder zal zijn gestegen na 2012. En in zulke sociale contexten, sterven er dus blijkbaar structureel minder mensen aan suïcide. Mensen weten waarschijnlijk eerder naar alternatieve ideeën te grijpen als er meer anderen zijn in hun omgeving die dat ook doen, ze zullen collectief en in termen van constructieve oplossingen gaan denken.

Een ander, gelijktijdig onderzoek van me toonde eveneens weer het belang aan van hoe er om je heen gedacht wordt. Hoe wordt er bijvoorbeeld gekeken naar werklozen? Sommige opvattingen kunnen wijzen op een populair plaatje van de werkloze als luie oneigenlijke profiteur van de staatskas. Mijn onderzoek toonde aan dat werklozen een nog lager welzijn hebben vergeleken met hun werkende landsgenoot als een groter aandeel landgenoten eist dat uitkeringsgerechtigden elke baan moeten accepteren – op straffe van het verlies van hun uitkering.²⁹ Je zou kunnen zeggen dat de welzijnskosten van werkloosheid dus groter zijn in sociale contexten met een groter stigma op werklozen. Dit effect speelde zelfs onder de mensen die het persoonlijk niet met die stigmatiserende stelling eens zijn. Ook zij hebben dus last van die dominantere stigma's. Dus hoewel therapeuten vaak de nadruk leggen op persoonlijke negatieve gedachteschema's bij hun cliënten, blijkt deze individualiserende psychologische benadering te beperkt in een wereld waarin wij – mensen – sociale contextwezens zijn. De ideeën die anderen hebben, beïnvloeden ons welzijn,

²⁹ Roex, K.L.A. & Rözer, J.J. (2017). The social norm to work and the well-being of the shortand long-term unemployed. *Social Indicators Research*, 139(3), 1037-1064. Geraadpleegd 13 maart 2019 van link.springer.com/article/10.1007/s11205-017-1723-0

ongeacht de ideeën die wij als individu hanteren. Wellicht zijn we immers niet eens echt individuen, maar veeleer ‘interviduen’ – zo zou de hedendaagse Nederlands filosoof Henk Oosterling het zeggen:

[I]ndividuen, dat wil zeggen ‘on(in)deelbaren (dividere). [...] een soort psychologische atoom – geen (a) delen (tomos) hebbend, dus ondeelbaar zijn.³⁰ [...]. [...] Ik geef echter de voorkeur aan een andere notie: intervidu. Niet de scheiding (di) maar de verbinding – het tussen (inter) – staat bij mij voorop. Mensen zijn net als andere dieren primair relationele wezens.³¹

Niet voor niks pleit hij voor een definitie van welzijn en gezondheid als ‘een gelaagd, dynamisch en reflectief proces’, dat wil zeggen: met een ‘nadruk op de wederzijdse doorwerkingen van fysieke en sociale aspecten van individueel welzijn en de wijze waarop je je mentaal daartoe verhoudt [...]’.³² Maar de discussie over ‘verwarde personen’, vaak gelinkt aan ‘geestelijke gezondheid’ in de zin dat de ggz iets moet oplossen, rept met geen woord over deze hyperverbondenheid. Maar ze strooit wél met volle kracht allerlei aannames, conclusies, hypothesen, concepten, alarmbellen, beleidsaankondigingen en vingerwijzingen over de bevolking uit (in Hoofdstuk 3 zal ik laten zien hoe intensief dat is gebeurd): ‘*Verwarde personen gedwongen van straat*,³³ ‘*Tikkende tijdbommen krijgen rood vlaggetje*,³⁴

³⁰ Oosterling, H. (2018). Gezondheid is een strijd. In D. Boertien & W. Kusters (red.), *Filosofie bij Herstelondersteuning. Opnieuw denken over geestelijke gezondheid*. (pp. 126-141). Utrecht: Kenniscentrum Phrenos, Stichting Psychiatrie en Filosofie, p. 129

³¹ Ibid, p. 130.

³² Ibid, p. 127.

³³ Boersma, B. (2015, 26 mei). ‘Verwarde personen gedwongen van straat’. *Algemeen Dagblad/Rivierenland*, p. 10.

³⁴ Noordhollands Dagblad. (2016, 12 mei). ‘Tikkende tijdbommen krijgen rood vlaggetje’. De Gooi- en Eemlander, p. LRV008.

‘Verwarde mensen in het vizier,’³⁵ ‘Aanjagen, die verwarde mensen,’³⁶ ‘Verward en gevaarlijk: Laatst werd er een bankstel van 3-hoog uit het raam gegooid,’³⁷ en ‘Hoe voorkom je ontploffing van tikkende tijdbommen?’³⁸

Dit is berichtgeving die beïnvloedt hoe er in de sociale omgeving gedacht wordt, met grote gevolgen op mensen die het al zwaar hebben. Gevolgen die het welzijn en de gezondheid overstijgen, zou ik willen betogen. De gevolgen hebben te maken met vrijheid en macht. In de afgelopen jaren leek ook mijn eigen vrijheid steeds betwistbaarder te worden. Zoals gezegd ben ik enkele keren buitenstrafrechtelijk aangehouden door de politie omdat ze mij ‘verward’ vonden. Mijn anders-zijn werd steeds meer als teken van gevaarlijkheid gezien in publieke debatten. Er ontstond een publiek debat over een ‘verwarde-personenproblematiek’. In juni 2015 schrijft de ex-minister van Volksgezondheid, Edith Schippers, het volgende over ‘verwarde personen’ in een kamerbrief:

Door hun afwijkende gedrag veroorzaken zij overlast en kunnen zij een (acuut) gevaar voor zichzelf en/ of hun omgeving vormen.³⁹

³⁵ Vink, M (2018, 30 november). Verwarde mensen in het vizier. *BN/ DeStem*, p. 1.

³⁶ Chorus, J. (2016, 12 September). Aanjagen, die verwarde mensen. *NRC Handelsblad*, p. 8.

³⁷ Blok, De, A. (2017, 19 juli). Verward en gevaarlijk: ‘Laatst werd er een bankstel van

3-hoog uit het raam gegooid’. *De Monitor*. Geraadpleegd 30 november 2017 van demonitor.kro-ncrv.nl/artikelen/verward-en-gevaarlijk-laatst-werd-er-een-bankstelvan-3-hoog-uit-het-raam-gegooid

³⁸ Boonstra, J. (2018, 20 mei). Hoe voorkom je ontploffing van tikkende tijdbommen? *AD.nl*. Geraadpleegd 22 mei 2018 van www.ad.nl/binnenland/hoe-voorkom-jeontploffing-van-tikkende-tijdbommen~a50eb257

³⁹ Schippers, E.I. (2015, 30 juni). *Plan van aanpak problematiek*